

Inleiding

Funcitiesplitsing

In het begin van de jaren zeventig begint een aantal ondernemingen experimenten met werkstructurering, mede omdat voor het ongeschoolde werk het aanbod van arbeidskrachten te klein is. In dezelfde periode komt de tekst van de Arbeidsomstandighedenwet tot stand. Eén van de belangrijkste vernieuwingen daarin is de aandacht voor de organisatie van het werk: terugdringen van kortcyclische arbeid, bevorderen van autonomie en vakbekwaamheid.

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeeringsbeleid (WRR) wijst in het rapport 'Vernieuwingen in het arbeidsbestel' van 1981 op het verschijnsel dat routinetaken op laag scholingsniveau worden afgesplitst van uitdagende taken op hoog scholingsniveau. Als gevolgen worden genoemd: stijgend ziekteverzuim, verlies aan produktiviteit en problemen met betrekking tot personeelswerving en verloop.

In 1990 wordt eindelijk het laatste deel van de Arbeidsomstandighedenwet van kracht, met de artikelen over verbetering van de functie-inhoud. PvdA en FNV hebben vergeefs aangedrongen op eerdere invoering. In datzelfde jaar lanceert de WRR in het rapport 'Een werkend perspectief' het idee om behalve via arbeidsvoorzieningen ook langs de weg van funcitiesplitsing eenvoudige functies voor langdurig werklozen te creëren en daarmee tegelijkertijd de categorie goedkope arbeid (beneden het laagste niveau van diverse CAO's, maar boven of gelijk aan het wettelijk minimumloon) uit te breiden. 'Funcitiesplitsing wil zeggen dat bestaande functies gesplitst worden in laag gekwalificeerde en hoger gekwalificeerde functies'. Het idee funcitiesplitsing wordt in de jaren daarna overgeno-

men door de PvdA-commissie Wolfson in haar rapport 'Niemand aan de kant' (1991) en door de FNV in de recente nota 'Meer evenwicht op de arbeidsmarkt' (1992).

Verwarring in arbo-land, want het idee krijgt ruime aandacht. Staat de vroegere coalitie van arbo- en arbeidsmarktdeskundigen op de tocht? Kan men, zoals de FNV, tegelijk voor functieverbetering en voor funcitiesplitsing zijn? Is er sinds twintig, tien jaar iets essentieels veranderd?

Het belangrijkste verschil met vroeger is de werkgelegenheidssituatie. We willen nu immers alles doen om langdurig werklozen weer aan het werk te helpen en zoveel andere pogingen hebben reeds gefaald. Dat funcitiesplitsing daaraan een bijdrage zou leveren is mijns inziens echter nauwelijks onderbouwd. Daarmee dreigt het één van de vele losse flodders te worden, die niet het beoogde effect hebben, maar wel nare bijwerkingen, in dit geval verlaging van de kwaliteit van de arbeid en segmentering van de interne arbeidsmarkten. Opmerkelijk is dat in de genoemde rapporten genoeg overwegingen worden gegeven op grond waarvan de effectiviteit van funcitiesplitsing kan worden betwijfeld. Vastgesteld wordt 'dat verdringing van laaggeschoolden door hooggeschoolden in ieder geval één van de oorzaken is van de omvangrijke werkloosheid onder laaggeschoolden. Banen waarvoor een laag scholingsniveau voldoende is, zijn er wel, maar worden veelal bezet door hoger opgeleiden' (WRR 1990, blz. 134). Verdringing kan volgens de opstellers van de nota's worden tegengegaan door het scheppen van banen op het middenniveau en door beloningsdifferentiatie voor de laagste functies. Tegelijkertijd wordt echter opgemerkt dat onderzoek naar de effecten van beloningsverschillen op de werking van de arbeidsmarkt niet tot eensluidende conclusie

* F.D. Pot is lid van de redactie van het Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken.

heeft geleid. Sommigen verwachten dat door het scheppen van meer goedkope arbeid kan worden voorkomen dat een verlaging van het wettelijk minimumloon nodig is. Macro-economisch is dat wellicht een plausibele redenering, maar vanuit de logica van ondernemingen zal de neerwaartse druk op de lonen voor de gesplitste en voor de ontstane functies groter worden. Men heeft meer mensen in dienst voor hetzelfde werk en zal bij de dan gelijkblijvende produktiviteit de loonsom niet willen zien stijgen.

Ook het door iedereen aangehaalde voorbeeld van de verpleging, het splitsen van hbo-functies om mbo-functies te creëren, is opmerkelijk. De aanleiding is hier immers het personeelstekort voor hogere functies, dat samenhangt met de werkdruk en de relatief lage beloning. Dat er ook enkele ongeschoolde functies ontstaan is een neveneffect en vanuit een oogpunt van kwaliteit van de arbeid discutabel.

Hoe moeten we ons verder een grootschalige functiesplitsing voorstellen, als we denken aan het voorbeeld van PTT Post? Ongeveer 5.000 eenvoudige banen gaan verloren door verdere automatisering van het sorteren van poststukken. Moeten er dan 20.000 of 30.000 functies worden gesplitst om dit te compenseren? Of zou rigoureuze arbeidstijdverkorting een betere oplossing zijn?

Het scheppen van eenvoudige functies lijkt bovendien een gevecht tegen de bierkaai. Juist omdat het standaardtaken worden zullen ze steeds opnieuw voor een groot deel worden weggeautomatiseerd. Ook dat is veranderd ten opzichte van vroeger. We leven in een tijd van 'jobloss growth', economische groei met minder werkgelegenheid (Vilrocx in *TVA* 1992, nr. 2). Indien dit juist is, wordt de langdurig werkloze oudere mannen, etnische groepen en in deeltijd

werkende vrouwen een vals perspectief geboden. Functiesplitsing staat bovendien haaks op de tendens om door middel van multi-inzetbaarheid van personeel en 'human resources management' de flexibiliteit, de kwaliteit en het innovatief vermogen van ondernemingen en instellingen te bevorderen.

Tenslotte kan het idee van functiesplitsing bijdragen aan een klimaat dat remmend of zelfs tegen werkt bij het streven om de kwaliteit van de functie-inhoud te verbeteren vanuit een oogpunt van gezondheid en welzijn en vanuit een oogpunt van de maatschappelijke en ondernemingskosten die daarmee gepaard gaan. Meer in het bijzonder blijven er enerzijds functies over met een grotere belasting en meer stressrisico's omdat de eenvoudige taken eruit zijn gehaald en ontstaan er anderzijds functies zonder of met beperkte leermogelijkheden. De FNV gaf als toelichting bij de presentatie van de eigen nota, dat het natuurlijk niet de bedoeling is om dom werk te creëren. Op zichzelf is de stelling, dat eenvoudig werk niet dom werk hoeft te zijn, juist; ook eenvoudig werk kan volgens criteria van kwaliteit van de arbeid worden ontworpen (Projectgroep WEBA, *Functieverbetering en organisatie van de arbeid*, 1989). Functieverbetering volgens deze criteria impliceert onder andere functieverbreiding en functieverrijking. Dit combineren met functiesplitsing levert bij voorbaat een moeilijk oplosbare tegenstrijdigheid op.

Samenvattend vind ik het idee van functiesplitsing dat WRR, PvdA en FNV, overigens nogal terloops en in de marge van hun rapporten, naar voren brengen, een ongelukkige gedachte. De andere voorstellen in dezelfde nota's om langdurig werklozen aan een baan te helpen lijken meer belovend.